

А.В. Братковський – здобувач Донецького юридичного інституту ЛДУВС
ім. Е.О. Дідоренка;
науковий керівник – канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри морського права
Одеської національної морської академії **Б.В. Бабін**

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВ ДЕПОРТОВАНИХ ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ОЗНАКОЮ

Зникнення у 80-90-ті рр. ХХ ст. тоталітарного режиму в Україні поставило перед новою демократичною державою проблему відновлення прав етнічних груп, депортованих у радянський період за національною ознакою, прав осіб, що до них належать, та їх нащадків. У дослідженні правових механізмів відновлення прав депортованих за національною ознакою в Україні особливу увагу слід звернути на правові перспективи відновлення прав депортованих за етнічною ознакою. Для цього необхідно проаналізувати відповідні законопроекти, що висувалися останнім часом в Україні, дослідити їх понятійно-категоріальний апарат із застосуванням формально-правової та компаративістської методології. Відсутність норм, які б на рівні Закону гарантували б забезпечення необхідних умов для повернення, облаштування, соціальної адаптації та інтеграції осіб, депортованих за національною ознакою залишається одним із найважливіших факторів, що негативно впливає на процес їх повернення на територію, з яких вони раніше були виселені. Отже, вирішення проблем, пов'язаних із відновлення прав осіб, що були депортовані за національною ознакою безумовно вимагає прийняття відповідного Закону. Відповідні законопроекти розроблялися в останні роки як за участю органів державної влади, так і структурами громадянського суспільства [1].

Водночас у законопроекті, розробленому за підсумками громадських слухань 5 жовтня 2008 р. створеною ініціативною Робочою групою експертів та представників неурядових організацій констатувалося, що “права депортованих слід розуміти, як колективні (етнічні) та індивідуальні права депортованих на реституцію, компенсацію та сатисфакцію, наявність яких є обумовленою попереднім порушенням прав депортованих злочином депортації”. При цьому реституція розумілася, як відновлення порушених та обмежених при депортації етнічних прав та прав людини, зокрема політичних, громадянських економічних, соціальних та культурних прав. Компенсація у проекті розглядалася, як матеріальне відшкодування державною владою факту порушення та обмеження при депортації етнічних прав та прав людини, зокрема політичних, громадянських економічних, соціальних та культурних прав. Сатисфакція визначалася, як моральне відшкодування державною владою та громадянським суспільством факту порушення та обмеження при депортації етнічних прав та прав людини [2].

Водночас слід констатувати, що Закону України “Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою” (ухваленому парламентом 24

червня 2004 р. під № 1872-IV та ветоаному Президентом України) компенсація розглядалася, як відшкодування депортованій особі матеріальної шкоди, завданої внаслідок депортації; про реституцію не згадується, а сатисфакція визначається, як державні гарантії щодо недопущення насильницьких переселень народів, національних меншин та осіб за національною ознакою з території України. При цьому у зазначеній статті згадується реабілітація – як визнання незаконними та злочинними репресивних актів проти народів, національних меншин і осіб, які зазнали насильницького переселення за національною ознакою з території України [3]. Вкрай цікавим є те, що розроблений Кабінетом Міністрів України та зареєстрований у вересні 2008 р. в парламенті під № 3142 проект Закону про депортованих осіб узагалі не містить жодної згадки про процедури сатисфакції, реституції, реабілітації та компенсації [4].

На відміну від такого своєрідного підходу до визначення статусу депортованих, законопроект, розроблений Робочою групою, достатньо ретельно регламентує як права депортованих, так і механізми їх реалізації. Зокрема, у ст. 6 та 15 цього проекту вказується, що колективні (етнічні) права депортованих, що були порушені або обмежені злочином депортації, підлягають максимально повним реституції, компенсації та сатисфакції через діяльність депортованих та інших представників відповідних етнічних груп, представницьких структур цих груп, громадських об'єднань депортованих, органів, закладів та установ державної влади, АР Крим та місцевого самоврядування. Вважаємо, що відповідні правові категорії мають полягти в основу Закону України про відновлення прав депортованих за національною ознакою, необхідність в ухваленні якого є передбаченою у Конституції України та Законі “Про національні меншини в Україні”.

Література

1. Бабин, Б. Проблемы дискриминации ранее депортированных групп в Украине и пути их преодоления: международные программы или национальное законодательство? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osce.org/documents/html/pdfhtml/24928_ru.pdf.html.
2. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою [Текст] : робочий проект Закону України, розроблений за підсумками громадських слухань 5 жовтня 2008 р. – Симферополь, 2009. – 16 с. – Рукопис.
3. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1872-IV. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/.
4. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою [Електронний ресурс] : проект Закону України, зареєстрований як законодавча ініціатива Кабінетом Міністрів України 11 вересня 2008 р. (№ 3142). – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511.

Братковський, А.В. Проблема визначення прав депортованих за національною ознакою [Текст] / А.В. Братковський // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : збірник тез доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 р.). - Суми : УАБС НБУ, 2009. – С. 78-80.